

OPERATION: STOPPA TJUVJAKTEN

Stor efterfrågan i Vietnam – noshörningshorn dyrare än guld

NATUR Efterfrågan på elfenben och noshörningshorn har nått nya nivåer. Det sätter stor press på miljöarbetet i Afrika. Dagens ETC besöker Tanzania och Kenya.

Dammet från den håliga grusvägen bildar ett dis över savannen i Ngorongoro. Kratern i norra Tanzania som bildades när en vulkan exploderade för ett par miljoner år sedan, är ett naturskyddsområde som får vilken kräsen naturälskare som helst att dra på smilbanden. Buffelhjordar, gnuer, zebror och giraffer så långt ögat kan nå. Några lata lejon svalkar sig under ett akacieträd i eftermiddagsolen. Sammanlagt finns det 25 000 stora däggdjur i området,

som täcker över 8000 kvadratkilometer.

Den fyrhjulsdrevna jeepen kör sakta fram över den gula sönderbrända gräsmarken, på jakt efter den mest eftertraktade och sällsynta invånaren på den östafrikanska slätten: den svarta noshörningen, eller spetsnoshörning som den också kallas. I Ngorongoro sägs det finnas 45 spetsnoshörningar men uppgifterna är svårbekräftade eftersom myndigheterna inte vill skylta med förekomsten. Det finns en anledning till det.

Den ökade efterfrågan i främst Vietnam har lett till att priset på noshörningshorn nu passerat priset på guld. Än så länge har dock Östafrikas noshörningar varit relativt förskonade från den slakt som

på senare tid drabbat framför allt Sydafrika. Det kan bero på att Ngorongoro har många vakande ögon. En halv miljon turister kommer årligen hit, och tusentals massajer bedriver boskapsskötsel i en del av kratern.

Allan Carlson är Världsnaturfondens (WWF) Afrikaexpert och reser med i jeepen. Han ser positivt på att allt fler vanliga tanzanier syns till bland turisterna.

– Det är viktigt att även den inhemska turismen ökar, att tanzanierna själva uppskattar sin natur och sina vilda djur, säger Allan Carlson.

Överbetning på många håll

Samtidigt måste turismen bedrivas på ett sätt som inte sliter för mycket på det känsliga

ekosystemet. Till exempel är ett bokningssystem som ska ge turisterna tillträde till området olika tider på dagen på väg att införas. Samtidigt märks trycket från de ökande antal tamdjur som den växande massajbefolkningen håller: tydlig överbetning är ett faktum på många håll. När naturskyddsområdet skapades år 1959 bodde det 3000 massajer i området. Idag har antalet ökat till 80 000 och myndigheterna har börjat se över möjligheterna att flytta delar av befolkningen. Arbetet med att bevara spetsnoshörningen och öka antalet från den kritiska nivån på fem individer för 14 år sedan har varit framgångsrikt och resultatet ser vi några hundra meter ut på savannen – en hona med

sin kalv. Hon sätter näsborrarna i vädret och närmar sig sakta jeepen med ungen tätt i släptåg. Artens synförmåga är dåligt utvecklad medan lukt och hörsel är väl fungerande sinnen.

– De kan vara ganska aggressiva, viskar Allan.

Han minns en incident med en svart noshörning för ett tag sedan som kunde ha slutat illa. Arten – ett muskelpaket som kan väga mer än ett ton och som är känd för att inte stanna för något – kom rusande mot jeepen som Allan och guiden befann sig i. Motorn vägrade starta och det var först när den uppretade noshörningen befann sig några meter från jeepen som motorn hostade till och fick fordonet att hoppa fram några meter. ▶

"Elefanter vill ha lugn och ro. Kor, får och getter är det största hotet."

Ronald Vincent.

Det internationella priset på noshörningshorn närmar sig en halv miljon kronor per kilo.

Andra afrikanska nationalparker har stora problem med korrupta parkvakter som ser mellan fingrarna och tar emot mutor.

Minidronare.

Förra året dödade officiellt 384 elefanter i Kenya.

FAKTA

- Tanzania är mer än dubbelt så stort som Sverige och Kenya lite större än Sverige. Tanzania har en befolkning på 50 miljoner och Kenya 45 miljoner. Båda länderna har en årlig befolkningsökning på omkring tre procent.
- Tanzania har avsatt 38 procent av sin areal till någon form av naturskyddsområde och Kenya tolv procent.
- I arbetet med att bevara sårbara arter som noshörning och elefant i ekosystemet Serengeti-Mara är det framför allt två saker fokus läggs på: tjuvjakt och att säkerställa livsmiljöerna.
- Ekosystemet Serengeti-Mara innefattar Serengeti Nationalpark, Ngorongoro-kratern, Masai Mara-viltreservat samt en rad andra viltreservat och betesmarker. Ekosystemet omfattar mer än 30 000 kvadratkilometer och är lika stort som Belgien eller Småland. Området är känt för sin årliga migration av omkring två miljoner gnuer, zebro och gaseller.
- För 100 år sedan fanns det flera miljoner elefanter och hundratusentals noshörningar på den afrikanska kontinenten. Begäret efter elfenben och noshörningshorn har lett till att det finns kvar omkring en halv miljon elefanter, främst i södra och östra Afrika och cirka 20 000 vita noshörningar och drygt 5 000 svarta noshörningar.
- Varje år dödas omkring 35 000 elefanter i Afrika, och sedan 2007 har efterfrågan på normalt noshörningshorn (består av keratin precis som hår och naglar) – som sägs bota feber, baksmälla och till och med cancer – ökat igen efter att ha minskat under många år.
- I Sydafrika skjuts tre noshörningar om dagen, och år 2014 beräknas tjuvjakt leda till att stammarna återigen minskar från att under många år ha ökat.
- I Serengeti-Mara finns det omkring 100 noshörningar och elefanterna har ökat till över 7 500. Lika glädjande siffror är det inte i resten av Tanzania där elefanterna minskar katastrofalt: för fem år sedan hade landet över 100 000 elefanter och nu slaktas 11 000 om året. På bara några år har Tanzania förlorat hälften av sina elefanter.
- Kenya beräknas beståendet ligga runt 40 000. I några länder som Sudan, har elefanter nästan försvunnit helt, och det är ofta rebellgrupper och kriminella ligor som finansierar sina verksamheter med pengar från försäljningen av elfenben – som nu ligger på över 20 000 kronor kilot när det når handeln. Kinas allt större närvaro i Afrika sägs också leda till ökad handel – ett antal kinesiska migrantarbetare har arresterats i Afrika med elfenben. Över 70 procent av all afrikansk elfenben beräknas hamna i Kina.

Källa: WWF

► Den missade oss precis. Det är därför man aldrig ska stänga av motorn när man är i närheten av svarta noshörningar, berättar Allan muntert när vi kör därifrån.

Lyckad bekämpning av tjuvjakt
– We now enter the endless plains of Serengeti! utropar guiden Daniel, när vi dagen därpå rullar in i nationalparken – som med sina knappt 15 000 kvadratkilometer är Tanzanias andra största nationalpark.

I Serengeti, som betyder just ändlösa slätter på massajernas språk maa, finns omkring 40 svarta noshörningar. Ronald Vincent ingår i en särskild Rhino patrol – vilken består av omkring 50 parkvakter som med livet som insats skyddar

Tanzanias sista noshörningar. I januari sköts en noshörning i parkens södra delar och varje individ som försvinner drabbar stammen hårt eftersom djurens fortplantningsförmåga är långsam. Honan föder en unge med 2,5 års intervall. Samtidigt som det internationella priset på noshörningshorn närmar sig en halv miljon kronor per kilo blir de kriminella ligorna och syndikaten som sysslar med handeln allt mer desperata och skaffar modernare utrustning och vapen.

– Tjuvjakt är vår största utmaning, klargör Ronald Vincent.
I tre år har han arbetat som parkvakt i Serengeti och sett kollegor bli skjutna av tjuvjägare.

– Det gäller att skjuta dem innan de skjuter dig, berättar han och förklarar att "tjuvjägarna har bättre vapen och tillgång till mer ammunition än parkvakterna".

Behovet av ny utrustning är stort.

– Vi behöver fler jeepar och modernare utrustning. Vi måste utöka utkispöstrarna i nationalparken – men då måste vi få fler donatorer.

Som ett led i att kunna följa noshörningarnas rörelsemönster, som i Serengeti omfattas av revir på 100 kvadratkilometer, har GPS-sändare börjat fästas

ibland annat djurens horn. Man har även provkört quadcopters utrustade med kameror – en slags minidronare som kan upptäcka tjuvjägare från luften.

Andra afrikanska nationalparker har stora problem med korrupta parkvakter som ser mellan fingrarna och tar emot mutor. De finns även många exempel på parkvakter som "byt sida" och blivit tjuvjägare eftersom de känner till naturområdena väl. Enligt Ronald Vincent har inte Serengeti det problemet.

– Vi väljer ut de bästa per-

sonerna, de som har mycket erfarenhet inom andra miljöområden. Här finns ingen korruption, hävdar han.

På 60-talet fanns det över 200 noshörningar i Serengeti, och Ronald tror att den siffran går att nå igen.

– Om vi kan fortsätta skydda dem på samma sätt som vi gör nu, så kan vi få tillbaka en bra stam på tio år.

Svårare problem att lösa

Det lilla propellerplanet lämnar flygfältet i Serengeti och passerar ett schackbräde av odlingsmark och ett enormt dagbrott för guldbrytning. Överallt syns den ökande befolkningens förvandling av savann och skogsmark till odlingar och gränsen från

luften blir knivskarp grön efter det regn som fallit de senaste dagarna. Där odlingarna efter ett bergstup övergår till frodig savann ligger viltreservatet Masai Mara. Reservatet, som är beläget på den kenyanska sidan av gränsen, är en tiondel så stort som Serengeti och har fått sitt namn efter massajerna som bor här. I hela ekosystemet Serengeti-Mara där Masai Mara, Serengeti och Ngorongoro ingår kan viltjuren röra sig fritt mellan de olika delarna. Trots att elefanterna har ökat inom ekosystemet – från omkring 2 000 i mitten på 80-talet till dagens 7 500, visade en nyligen gjord flyginventering att nästan 200 elefanter dödade under första halvan av 2014, där de flesta hittades utanför Masai Mara –

samtliga utan sina betar.

Samtidigt har hälften av Masai Maras elefantbestånd, omkring 1 500 elefanter, vandrat över till Serengeti de senaste fyra åren.

Robert Ndeti, som har arbetat för WWF Kenya i nio år, säger att det beror på ett ökat tryck från människor och deras tamboskap.

– Elefanter vill ha lugn och ro. Kor, får och getter är det största hotet mot Masai Mara. De har en direkt inverkan på viltet eftersom de konkurrerar om betet.

Konflikt med lokalbefolkningen
WWF arbetar med att "skapa medvetenhet" bland massajerna så att de inte ska skaffa fler tamdjur. Eftersom elefanter be-

höver stora ytor lämnar de ofta Serengeti-Mara och hamnar då i konflikt med lokalbefolkningen. Statliga Kenya Wildlife Service (KWS) har tillsammans med WWF inlett samarbeten med lokalbefolkningen i byar som drabbas av elefanter häringar – i till exempel odlings. Att använda rep insmorda med chili samt bikupor har båda visat sig vara effektiva verktyg för att hålla hungriga elefanter på avstånd. Vårre är det med tjuvjakt – där framför allt Kinas aptit på det vita guldet inte verkar mättas. Förra året dödade officiellt 384 elefanter i Kenya, och en ny trend är att döda djuren med spjut – spetsade med gift.

– Byborn kör upp bakom elefanterna på en motorcykel,

kastar spjutet och väntar på att gifftet ska verka. Då lockar de inte till sig parkvakter som avlossade skott gör, fortsätter Robert.

Turismen väldigt viktig

Men trots många problem som befolkningsökning och tjuvjakt har Kenya klarat sig bra när det gäller att bevara sina elefanter och noshörningsstammar jämfört med många andra länder på den afrikanska kontinenten. Centralafrika tappar sina elefantbestånd snabbare än något annat område, utan att ländernas myndigheter verkar kunna stå emot trycket, samtidigt som Sydafrika blir av med tre noshörningar om dagen. Turismen i Östafrika står för en stor del av BNP och besökarna kommer

till Serengeti, Ngorongoro och Masai Mara för ett få se The Big Five – där elefant och noshörning ingår. Samarbetet mellan myndigheter, organisationer och lokalbefolkningarna gör att så kallade viltskyddsområden – där lokalbefolkningen och deras tamdjur kan samexistera med vilda djur – skapas liksom viltkorridorerna, där till exempel elefanter kan vandra mellan skyddade områden. Byarna får i allt större utsträckning ta del av vinsten som turismen genererar, ett måste om miljövärd ska fungera på sikt.

– Människor måste tjäna på att ha elefanter i sin närhet. Först då kommer de sluta att döda dem, avslutar Robert.

John Augustin
dagens@etc.se